

IMPLIKASI MORATORIUM KE ATAS PELANGGAN KEWANGAN ISLAM

Implications Of Moratorium On Islamic Financial Customers

Mohamad Zaim Isamailⁱ, Fatin Farazh Ya'acobⁱⁱ, Zaluddin Sulaimanⁱⁱⁱ, Siti Noor Ain Aziz^{iv}, Nurfarhana Mohd Daud^v & Munirah Zakaria^{vi}

ⁱ(Corresponding author). Pensyarah Kanan (PhD), Akademi Pengajian Islam Kontemporari, Universiti Teknologi Mara Kampus Segamat, Johor.

Emel: mohamadzaim@uitm.edu.my

ⁱⁱPensyarah Kanan, Fakulti Pengurusan dan Perniagaan, Universiti Teknologi Mara Kampus Segamat, Johor. Emel: fatinfarazh@uitm.edu.my

^{iii,iv,v,vi} Pensyarah Kanan, Akademi Pengajian Islam Kontemporari, Universiti Teknologi Mara Kampus Segamat, Johor.

ⁱⁱⁱEmel: zaluddin@uitm.edu.my

^{iv}Emel: sitin308@uitm.edu.my

^vEmel: nurfarhana0953@uitm.edu.my

^{vi}Emel: munirah188@uitm.edu.my

Abstrak	Abstract
<p>Isu moratorium merupakan isu yang popular, hangat, dan sering diperdebatkan ketika tempoh Perintah Kawalan Pergerakan (PKP) di Malaysia. Mana tidaknya, pelbagai tafsiran dan andaian diberikan ke atas pengertian moratorium ini. Ahli politik, pengamal kewangan, pekerja sektor kerajaan dan juga swasta turut terkesan dengan situasi ini. Artikel ini bertujuan mengkaji implikasi moratorium ke atas pelanggan kewangan Islam. Bagi mencapai objektif tersebut, kaedah kajian yang dijalankan ini menggunakan pendekatan kajian kuantitatif berbentuk kajian lapangan. Hasil kajian ini menunjukkan bahawa peratusan masyarakat mengetahui berkenaan maklumat pelaksanaan moratorium adalah lebih ramai. Malah dapatan kajian juga menunjukkan responden lebih memilih wang mereka disimpan akibat kesan daripada</p>	<p>Issues on moratorium are popular, intense, and often debated in the period of Movement Control Order (MCO) in Malaysia. Which is not the case, various interpretations and assumptions are given in defining moratorium. Politicians, financial practitioners, government sector workers and even the private sectors are affected by this situation. This article aims to examine the implications of the offered moratorium on Islamic financial customers. To achieve the objectives, this research's method uses a quantitative research approach in the form of field research. The results of this study show that the percentage of people who know about the information regarding the moratorium implementation is more. In fact, the findings also show that the respondents preferred their money to be kept because of the implementation of the moratorium during the Movement Control Order (MCO) period. From the findings, the response on the</p>

<p>pelaksanaan moratorium ketika Perintah Kawalan Pergerakan (PKP). Dapatan kajian juga mendapati respon terhadap kewajaran dan lanjutan moratorium bayaran balik dari pihak bank dipengaruhi oleh jenis pekerjaan responden. Begitu juga hubungkait antara respon mengenai perubahan cara bayaran pelanggan telah dipengaruhi oleh jenis pekerjaan responden.</p>	<p>appropriateness and extension of the moratorium on repayment from the bank is influenced by the type of employment of the respondents. Similarly, the relationship between responses to changes in the way customers pay is influenced by the respondents' type of employment.</p>
<p>Kata kunci: Covid-19, Moratorium, Pelanggan Kewangan Islam, Perintah Kawalan Pergerakan (PKP)</p>	<p>Keyword: COVID-19, Moratorium, Islamic Financial Customers, Movement Control Order (MCO)</p>

PENDAHULUAN

Sekitar hujung tahun 2019, wabak koronavirus (COVID-19) telah dikesan buat pertama kalinya di wilayah Wuhan, China. Situasi ini juga tidak hanya mengancam nyawa, malah fenomena ini juga turut menjadi ancaman utama dalam sektor ekonomi di mana unjuran pertumbuhan global pada peringkat awal berada jauh di bawah satu mata peratusan. Malaysia yang merupakan sebuah negara yang bergantung ekonomi dengan negara-negara lain turut terkesan dengan situasi tersebut apabila kerajaan Malaysia telah mengumumkan Perintah Kawalan Pergerakan (PKP) di mana hampir kesemua sektor-sektor penting ditutup. Situasi ini menyebabkan kepada lebih ramai individu yang kehilangan punca pendapatan.

Begitu juga sektor kewangan yang merangkumi institusi perbankan turut menerima nasib yang sama. Di samping keperluan mengekalkan kecairan di setiap institusi perbankannya, keupayaan mengekalkan hubungan antara pelanggan dan juga institusi perbankan serta meletakkan kestabilan kewangan sebagai nadi utama turut menjadi cabaran pada ketika ini. Pelbagai usaha yang dilakukan oleh kerajaan dan juga Bank Negara Malaysia (BNM) dari segi polisi fiskal dan polisi kewangan untuk memastikan ekonomi negara tidak terus menjunam. Antaranya ialah moratorium selama enam bulan di mana Malaysia ialah negara yang terawal yang melaksanakan moratorium demi manfaat kepada rakyat dan perniagaan di negara ini. Menurut statistik, seramai 7.7 juta rakyat Malaysia yang menerima manfaat di mana nilai moratorium yang diberikan ialah sebanyak RM59 bilion (Berita Harian, 2020). Seperti sedia maklum, moratorium ini merupakan penangguhan pembayaran balik pinjaman atau ansuran bulanan yang dilaksanakan oleh negara Malaysia selama enam bulan secara automatik bermula April 2020 sehingga September

2020 yang ditawarkan oleh Bank Negara Malaysia (Bank Negara Malaysia, 2020). Daripada situasi ini, pelaksanaan moratorium selama enam bulan ini merupakan satu langkah yang terawal dalam melaksanakannya demi manfaat kepada rakyat dan perniagaan di negara ini. Usaha dan langkah ini dilakukan dengan mengambil kira kekangan kewangan para peminjam. Selain daripada itu, situasi ini juga memberi kelegaan kepada rakyat khususnya pelanggan bank untuk membuat pembayaran balik pinjaman akibat tekanan hidup lantaran PKP yang membataskan pelanggan-pelanggan bank ini daripada bekerja dan memperoleh pendapatan bagi menampung kehidupan termasuk bebanan hutang bank.

Penawaran dan pelaksanaan moratorium di Malaysia ini begitu unik dan sering mendapat perhatian dari negara-negara lain terutamanya negara-negara Asean seperti Singapura, Indonesia, Thailand dan lain-lain lagi. Sememangnya tawaran moratorium yang dilakukan oleh BNM ini dilihat mesra rakyat terutamanya kepada peminjam-peminjam bank itu sendiri. Namun, dalam keghairahan menikmati moratorium ini, pelbagai persoalan dan isu-isu turut timbul sedikit sebanyak menjejaskan reputasi BNM itu sendiri. Pertamanya, isu yang timbul adalah berkaitan literasi kewangan itu sendiri. Situasi ini berlaku apabila BNM telah mencetuskan kekeliruan apabila moratorium yang ditawarkan itu tidak bersifat automatik secara mutlak malah pihak pelanggan bank itu sendiri perlu memaklumkan kepada pihak bank sekiranya tidak berkeinginan untuk moratorium tersebut. Malah bagi yang memilih untuk menanggungkan pembayaran bulanan kepada bank, situasi ini turut berkemungkinan akan berhadapan dengan bayaran balik yang lebih tinggi selepas tempoh moratorium berakhir. Situasi ini juga berpunca daripada kenyataan yang dikeluarkan oleh BNM secara tergesa-gesa dan menggunakan ayat-ayat yang kurang difahami kepada masyarakat. Maka dengan itu, kekeliruan, kecaman turut dilemparkan kepada BNM itu sendiri. Penggunaan ayat dan maksud yang jelas terhadap terma-terma bank perlu dilaksanakan dengan mudah dan jelas. Situasi ini juga merupakan isu yang timbul yang mampu memberi impak berikutan pelaksanaan moratorium ini.

Keduanya, isu yang timbul adalah berkaitan perancangan kewangan hasil moratorium itu sendiri. Situasi ini sememangnya berguna kepada pelanggan-pelanggan bank yang bergantung harap kepada sumber pendapatan yang diperoleh dari majikan masing-masing. Mana tidaknya, terdapat pekerja-pekerja yang dibuang kerja dan mengharap pampasan daripada bekas majikannya. Malah, terdapat juga pekerja-pekerja yang tidak dibayar gaji, dibayar seperuh gaji sahaja dan bermacam-macam lagi. Kesemua situasi ini menyumbang kepada bagaimana pengurusan dan perancangan kewangan yang dilakukan oleh pelanggan-pelanggan bank ini sepanjang

moratorium ini berlangsung. Bagi individu-individu yang tiada masalah untuk membayarnya ataupun tiada masalah di tempat kerja, bagaimana mereka ini menguruskan kewangannya sama ada disimpan ataupun digunakan untuk tujuan yang lain.

Maka, seperti permasalahan yang disebutkan di atas, kajian ini dijalankan adalah untuk mengenalpasti dua isu. Pertama mengenalpasti tahap literasi kewangan individu terhadap pelaksanaan moratorium. Kedua, membandingkan tahap perancangan kewangan individu hasil daripada pelaksanaan moratorium. Rasional kajian ini adalah untuk mempersiapkan peminjam dari segi kewangan semasa pandemik melalui pendidikan kewangan. Penyelidikan ini meneliti kesan pandemik COVID-19 terhadap kesihatan kewangan individu yang merangkumi simpanan, perbelanjaan, pinjaman dan perancangan. Pentingnya kajian ini merupakan kesinambungan daripada kajian-kajian lepas sebelum ini yang menyatakan bahawa individu berumur 30 tahun ke bawah merupakan kumpulan umur yang tertinggi muflis disebabkan hutang kad kredit dan diyakini berpunca daripada perbelanjaan yang berlebihan serta pengurusan kewangan yang teruk. Oleh itu, untuk mengurangkan kes muflis dalam kalangan belia adalah melalui pengetahuan dan kesedaran berkaitan pengurusan kewangan yang perlu didedahkan seawal yang mungkin supaya mereka ini lebih bersedia dan mempunyai ilmu yang lengkap untuk menjadi individu yang lebih berjaya. Selain itu, Menurut Latvian Insurers Association (2018), literasi kewangan ditakrifkan sebagai pengetahuan, kebolehan atau kemahiran menerapkan pengetahuan dalam diri seseorang individu mengenai tingkah laku kewangan, pengalaman kewangan dan literasi komitmen hutang.

METODOLOGI KAJIAN

Kajian yang dijalankan ini menggunakan pendekatan kajian kuantitatif berbentuk kajian lapangan. Reka bentuk kajian ini pula akan mengambil kira kajian tinjauan (*survey*) yang akan dilaksanakan untuk mencapai objektif-objektif kajian. Kajian tinjauan merupakan satu metodologi penyelidikan yang melibatkan pengumpulan data daripada populasi untuk memahami situasi semasa yang berkait dengan populasi dan juga pemboleh ubah. Sehubungan dengan itu, kajian tinjauan ini juga merupakan kaedah yang sesuai untuk mendapatkan maklumat dalam bentuk pendapat, sikap dan persepsi terhadap sesuatu populasi daripada responden yang dijadikan sampel. Untuk itu, pengkaji telah mengedarkan borang soal selidik dalam talian (*online survey*) untuk dijawab kepada sampel yang bakal dipilih dan maklumat yang diperolehi daripada borang soal selidik ini akan dianalisis untuk mencapai

objektif kajian. Dalam kajian tinjauan ini, pengkaji akan menggunakan jenis kajian rentas di mana data akan dikumpulkan pada satu masa sahaja.

Teknik yang digunakan dalam pensampelan ini adalah pensampelan rawak (*Cluster Sampling*). Dengan menggunakan teknik ini, pengkaji telah mengedarkan borang soal selidik dalam talian (*online survey*) dengan memberi fokus kepada pelanggan institusi kewangan Islam di seluruh Malaysia dan sasarannya ialah sebanyak 500 responden pelanggan institusi kewangan Islam. Maka, populasi dalam kajian ini terdiri daripada pelanggan kewangan Islam di seluruh Malaysia (populasi pekerja di seluruh Malaysia: 15.32 juta) (Jabatan Perangkaan, 2020). Daripada itu, statistik menunjukkan lebih 7.7 juta peminjam individu (Muhyiddin Mohd Yassin, 2020) yang mendapat manfaat daripada moratorium. Selain itu, sebanyak 500 sasaran responden yang merupakan pelanggan kewangan Islam di seluruh Malaysia yang memilih moratorium. Maka, daripada jumlah sasaran responden ini, pengkaji memilih sampel kajian seramai 400 orang pelanggan kewangan Islam yang memilih moratorium di seluruh Malaysia biarpun maksimum responden hanyalah 382 responden sahaja berdasarkan teori kaedah penentuan persampelan (Krejcie & Morgan, 1970). Di samping itu, ia bertujuan bagi menampung sampel yang rosak.

HASIL KAJIAN

Hasil kajian yang telah dilakukan ini melalui penganalisan secara deskriptif dan *chi square*. Perbincangan tentang analisis deskriptif ditumpukan kepada huraian latar belakang responden, literasi kewangan individu terhadap pelaksanaan moratorium. Manakala perbincangan tentang analisis *chi square* adalah untuk melihat perbandingan tahap perancangan kewangan individu hasil daripada pelaksanaan moratorium. Penganalisan yang dilakukan ini juga bakal menjawab setiap isu yang wujud seperti yang telah dinyatakan dalam bahagian pendahuluan.

Analisis Deskriptif (Demografi)

Jumlah sasaran bagi pengumpulan data mengikut teori (Krejcie & Morgan, 1970) adalah sebanyak 382 orang responden dan pengkaji telah mensasarkan untuk mengumpul sebanyak 500 orang responden dengan mengambil kira faktor kerosakan pada data yang bakal diperolehi. Selepas kajian dan pengumpulan dijalankan, hasil pengumpulan data yang dikutip telah mencecah sebanyak 409 orang responden.

Analisis Deskriptif Maklumat Demografi

Analisis terhadap maklumat demografi dimulakan dengan mengasingkan setiap item-item demografi dan item yang dibina dalam bahagian ini adalah berkaitan dengan bilangan kategori jantina, etnik, umur, pendidikan, maklumat tempat tinggal, pekerjaan, dan status kerja ketika Perintah Kawalan Pergerakan (PKP). Analisis deskriptif ini digunakan bagi menguji pembolehubah demografi. Jadual 1 menunjukkan bilangan dan peratusan responden yang mengikut setiap pembolehubah demografi.

Jadual 1: Deskriptif Statistik Pembolehubah Demografi

Pembolehubah	Kategori	Bilangan (orang)	Peratus (%)
Jantina	Lelaki	187	45.7
	Perempuan	222	54.3
Etnik	Melayu	401	98.0
	Cina	3	0.7
	Lain-lain	5	1.2
Umur	Bawah 20 tahun	14	3.4
	21 tahun - 29 tahun	109	26.7
	30 tahun - 39 tahun	202	49.4
	40 tahun - 49 tahun	65	15.9
	50 tahun ke atas	19	4.6
Tahap Pendidikan Tertinggi	SPM	43	10.5
	Sijil	7	1.7
	STPM/Matrikulasi/Diploma	96	23.5
	Ijazah	178	43.5
	Sarjana	49	12.0
	PhD	36	8.8
Maklumat Tempat Tinggal	Bandar	255	62.3
	Luar Bandar	113	27.6
	Pinggir Bandar	41	10.0
Jenis Pekerjaan	Kerajaan	176	43.0

Pembolehubah	Kategori	Bilangan (orang)	Peratus (%)
	Badan Berkanun	98	23.9
	Swasta	110	26.9
	Bekerja Sendiri	25	6.1
Status Kerja Ketika PKP	Diarah Bercuti	30	7.3
	Separa Bercuti (<i>Stand-by</i>)	21	5.1
	Bekerja Seperti Biasa	236	57.7
	Bekerja Secara Bergilir	44	10.8
	Tidak Dapat Bekerja	11	2.7
	Tidak Berkaitan	67	16.4

Sumber: Berdasarkan dapatan kajian daripada soal selidik yang dijawab.

Berdasarkan Jadual 1 daripada 409 orang responden, seramai 187 orang iaitu 45.7 peratus adalah lelaki manakala selebihnya iaitu 222 orang atau 54.3 peratus adalah perempuan. Daripada Jadual 1 ini, dapat disimpulkan bahawa bilangan jantina perempuan lebih ramai menjawab soal selidik ini berbanding jantina lelaki. Selain itu, keputusan juga menunjukkan bilangan dan peratusan responden mengikut etnik. Daripada 409 orang responden, seramai 401 orang iaitu 98 peratus adalah etnik Melayu diikuti 5 orang atau 1.2 peratus adalah Lain-lain manakala selebihnya iaitu 3 orang iaitu 0.7 peratus adalah dari etnik Cina. Jadual 1 juga menunjukkan bilangan dan peratusan responden mengikut umur. Daripada 409 orang responden, jumlah umur tertinggi yang menjawab soal selidik ini adalah 202 orang iaitu 49.4 peratus di bawah kategori 30 tahun-39 tahun diikuti dengan 109 orang iaitu 26.7 peratus di bawah kategori 21 tahun-29 tahun. Manakala jumlah umur terendah yang menjawab soal selidik adalah seramai 14 orang iaitu 3.4 peratus di bawah kategori bawah 20 tahun diikuti dengan 19 orang iaitu 4.6 peratus yang mewakili 50 tahun ke atas.

Kemudian, bilangan dan peratusan responden mengikut tahap pendidikan. Daripada 409 orang responden, tahap pendidikan tertinggi paling ramai ialah 178 orang iaitu 43.5 peratus adalah tahap Ijazah diikuti dengan 96 orang iaitu 23.5 peratus adalah tahap STPM/Matrik/Diploma. Manakala tahap pendidikan tertinggi paling rendah ialah 7 orang iaitu 1.7 peratus adalah tahap Sijil diikuti dengan 36 orang iaitu 8.8 peratus adalah tahap PhD.

Seterusnya keputusan juga menunjukkan bilangan dan peratus responden mengikut tempat tinggal. Daripada 409 orang responden, jumlah tertinggi ialah seramai 255 orang iaitu 62.3 peratus adalah dari Bandar manakala jumlah terendah adalah 41 orang iaitu 10 peratus adalah dari Pinggir Bandar. Jadual 1 juga menunjukkan bilangan dan peratus responden mengikut Jenis Pekerjaan. Daripada 409 orang responden, jumlah tertinggi ialah seramai 176 orang iaitu 43 peratus adalah Kerajaan diikuti dengan 110 orang iaitu 26.9 peratus adalah Swasta. Manakala jumlah terendah ialah 25 orang iaitu 6.1 peratus adalah Bekerja Sendiri. Selain itu, jadual 1 juga menunjukkan bilangan dan peratus responden yang mengikut Status Kerja Ketika PKP. Daripada 409 orang responden, jumlah tertinggi ialah seramai 236 orang iaitu 57.7 peratus adalah Bekerja Seperti Biasa diikuti dengan 67 orang iaitu 16.4 peratus adalah berstatus Tidak Berkaitan. Manakala jumlah terendah ialah seramai 11 orang iaitu 2.7 peratus adalah berstatus Tidak Dapat Bekerja diikuti dengan 21 orang iaitu 5.1 peratus adalah berstatus separa bercuti.

Analisis Deskriptif (Literasi Kewangan Individu)

Objektif pertama bagi kajian ini adalah untuk mengenalpasti tahap literasi kewangan individu terhadap pelaksanaan moratorium. Terdapat lapan soalan telah ditanya kepada responden dalam borang soal selidik yang diedarkan. Analisis deskriptif ini digunakan bagi menguji objektif pertama ini. Ini juga meliputi kekerapan betul dan salah bagi setiap soalan yang ditanya bagi menguji tahap literasi kewangan individu terhadap pelaksanaan moratorium. Jadual 2 menunjukkan bilangan dan peratus responden yang mengikut setiap soalan yang telah ditanya kepada responden di mana terdapat 8 soalan secara keseluruhan.

Jadual 2 juga menunjukkan bilangan dan peratus responden yang menjawab berkenaan maksud moratorium iaitu Moratorium bermaksud Penangguhan Pembayaran. Daripada 409 orang responden, lebih ramai responden yang menjawab jawapan betul dengan jumlah 408 orang iaitu 99.8 peratus manakala selebihnya adalah menjawab jawapan salah dengan jumlah 1 orang iaitu 0.2 peratus. Merujuk jadual yang sama juga, keputusan menunjukkan bilangan dan peratus responden yang menjawab berkenaan Moratorium bermula pada April 2020. Daripada 409 orang responden, seramai 399 responden menjawab dengan jawapan yang betul dengan peratusan sebanyak 97.6 peratus manakala selebihnya adalah responden yang menjawab jawapan yang salah dengan jumlah seramai 10 orang iaitu nilai peratusan 2.4 peratus. Selain itu, berkaitan soalan seterusnya ialah bilangan dan peratusan responden yang menjawab berkenaan Bank Negara Malaysia (BNM) telah mengenakan moratorium ketika tempoh Perintah Kawalan Pergerakan sahaja. Daripada 409 orang responden, lebih ramai responden menjawab dengan

jawapan yang betul dengan jumlah seramai 364 orang iaitu sebanyak 89 peratus manakala selebihnya adalah menjawab jawapan yang salah iaitu seramai 45 orang mewakili 11 peratus. Jadual 2 menunjukkan bilangan dan peratusan responden yang menjawab berkenaan Tempoh moratorium yang diberikan oleh Bank Negara Malaysia (BNM) adalah selama 6 bulan.

Jadual 2: Deskriptif Statistik Literasi Kewangan Individu

Soalan	Jawapan Responden	Bilangan (orang)	Peratus (%)
Moratorium Bermaksud Penangguhan Pembayaran	Salah	1	0.2
	Betul	408	99.8
Moratorium Bermula Pada April 2020	Salah	10	2.4
	Betul	399	97.6
BNM Mengenakan Moratorium Ketika PKP	Salah	45	11.0
	Betul	364	89.0
Tempoh Moratorium 6 Bulan	Salah	12	2.9
	Betul	397	97.1
Informasi Daripada Media Sosial	Salah	47	11.5
	Betul	362	88.5
Moratorium Diberikan Kepada Pelanggan Kewangan Islam Di Bank	Salah	25	6.1
	Betul	384	93.9
Ketidakjelasan Maklumat Oleh BNM	Salah	30	7.3
	Betul	379	92.7
Moratorium Memberi Kerugian Kepada Bank	Salah	258	63.1
	Betul	151	36.9

Sumber: Berdasarkan dapatan kajian daripada soal selidik yang dijawab.

Daripada 409 orang responden, responden yang menjawab betul ialah seramai 397 orang iaitu 97.1 peratus manakala selebihnya adalah responden yang menjawab salah ialah seramai 12 orang iaitu 2.9 peratus. Jadual 2 juga menunjukkan bilangan dan peratusan responden yang menjawab berkenaan Sebarang informasi berkaitan moratorium boleh diperolehi melalui pembacaan

di media sosial. Daripada 409 orang responden, responden yang menjawab betul ialah seramai 362 orang iaitu 88.5 peratus manakala selebihnya adalah responden yang menjawab salah ialah seramai 47 orang iaitu 11.5 peratus.

Selain itu, keputusan juga menunjukkan bilangan dan peratusan responden yang menjawab berkenaan Moratorium diberikan kepada semua pelanggan kewangan Islam yang membuat pinjaman dengan pihak bank. Daripada 409 orang responden, lebih ramai responden yang menjawab betul iaitu seramai 384 mewakili 93.9 peratus manakala selebihnya adalah menjawab dengan jawapan yang salah iaitu seramai 25 orang mewakili 6.1 peratus. Jadual 2 menunjukkan bilangan dan peratusan responden yang menjawab berkenaan Kadangkala ketidakjelasan dalam menyampaikan maklumat oleh Bank Negara Malaysia (BNM) dengan menggunakan terma-terma yang tidak jelas berkaitan moratorium menyebabkan pelanggan kewangan keliru dan berasa tidak puas hati. Daripada 409 orang responden, lebih ramai responden menjawab betul iaitu seramai 379 orang dengan mewakili 92.7 peratus manakala selebihnya adalah responden yang menjawab salah iaitu seramai 30 orang mewakili 7.3 peratus. Selain itu, keputusan lain juga menunjukkan bilangan dan peratusan responden yang menjawab berkenaan Moratorium memberi kerugian kepada institusi perbankan. Daripada 409 orang responden, lebih ramai menjawab salah iaitu seramai 258 orang yang mewakili 63.1 peratus manakala selebihnya adalah responden yang menjawab betul iaitu seramai 151 yang mewakili 36.9 peratus.

Analisis Chi Square (Tahap Perancangan Kewangan)

Jadual 3: Mengkaji Hubungan Perancangan Kewangan Terhadap Pelanggan Kewangan Islam

Item	Frekuensi	Jantina		Etnik		Umur		Tahap Pendidikan		Tempat Tinggal		Jenis Pekerjaan		Status Kerja Ketika PKP	
		Chi square	Sig.	Chi square	Sig.	Chi square	Sig.	Chi square	Sig.	Chi square	Sig.	Chi square	Sig.	Chi square	Sig.
S1	Bagaimanakah perancangan kewangan yang anda lakukan kesan daripada pelaksanaan moratorium ketika Perintah Kawalan Pergerakan (PKP)?														
	Disimpan	227													
	Dibelanjakan Seperti Biasa	101													
	Dilaburkan	21	2.251	1.179	0.978	18.569	0.990	29.170	0.015	9.831	0.132	20.026	0.171	20.919	0.139
	Membayar hutang	60													
	Jumlah	409													
S2	Pelaksanaan moratorium ini membolehkan pelanggan kewangan yang diberhentikan kerja dapat mengurangkan bebannya.														
	Betul	398													
	Salah	11	1.462	0.226	0.893	9.946	0.410	6.462	0.264	1.118	0.572	3.179	0.672	11.076	0.50
	Jumlah	409													
S3	Terdapat juga sebahagian pelanggan kewangan yang tidak mengambil moratorium dan meneruskan pembayaran balik pinjaman kepada pihak bank seperti biasa														
	Betul	400													
	Salah	9	1.627	0.202	0.912	8.180	0.850	11.407	0.044	0.136	0.934	6.181	0.289	2.873	0.720
	Jumlah	409													
S4	Walaupun pihak bank membuat penangguhan pembayaran kepada pihak pelanggannya namun perbelanjaannya kekal sama ataupun terus meningkat.														
	Betul	334													
	Salah	75	0.33	1.832	0.400	4.872	0.301	5.385	0.371	4.590	0.101	3.402	0.638	7.125	0.211
	Jumlah	409													
S5	Kebanyakan pelanggan kewangan tidak mampu menguruskan kewangannya biarpun pihak bank menanggihkan pembayarannya kepada pihak bank.														
	Betul	317													
	Salah	92	0.487	2.368	0.306	8.100	0.088	2.211	0.819	0.196	0.907	37.721	0.000	4.024	0.546
	Jumlah	409													

Sumber: Berdasarkan dapatan kajian daripada soal selidik yang dijawab.

Mengkaji Hubungan Antara Perancangan Kewangan Terhadap Pelanggan Kewangan Islam Mengikut Jantina.

Jadual 3 menunjukkan hasil analisis adakah terdapat pengaruh antara faktor jantina pelanggan kewangan Islam dengan tahap perancangan kewangan terhadap implikasi pelaksanaan moratorium. Dapatan kajian bagi item 1 menunjukkan responden lebih memilih wang mereka disimpan akibat kesan daripada pelaksanaan moratorium ketika Perintah Kawalan Pergerakan (PKP). Nilai *Chi Square* = 2.251 dan $p = 0.522$ ($p > 0.05$) adalah tidak signifikan. Begitu juga bagi soalan 2, 3, 4 dan 5, para responden memilih jawapan 'Betul' bagi setiap soalan yang dikemukakan. Sehubungan itu, kesemua nilai *Chi Square* dan *Asymp.Sig* masing-masing bagi item 2 (*Chi Square* = 1.462, $p = 0.227$), item 3 (*Chi Square* = 1.627, $p = 0.202$), item 4 (*Chi Square* = 0.33, $p = 0.856$), dan item 5 (*Chi Square* = 0.487, $p = 0.485$) adalah tidak signifikan ($p > 0.05$). Ini menunjukkan bahawa perbezaan jantina pelanggan tidak mempengaruhi kaedah perbelanjaan pelanggan dalam merancang kewangan setelah pelaksanaan moratorium. Namun kajian ini bercanggah dengan kajian Trizah dan Abdullah (2014) bahawa jantina mempunyai hubungkait dengan tahap literasi kewangan.

Mengkaji Hubungan Antara Perancangan Kewangan Terhadap Pelanggan Kewangan Islam Mengikut Etnik.

Hasil *crosstab* secara keseluruhan antara etnik dengan tahap perancangan kewangan terhadap pelaksanaan moratorium menunjukkan bahawa nilai *Chi Square* masing-masing bagi item 1 sebesar 1.179, $p = 0.978$ ($p > 0.05$), item 2 sebesar 0.226, $p = 0.893$, item 3 sebesar 0.184, $p = 0.912$, item 4 sebesar 1.832, $p = 0.400$ dan item 5 sebesar 2.368, $p = 0.306$ adalah tidak signifikan kerana memiliki nilai lebih tinggi 0.05 ($p > 0.05$). Ini dapat disimpulkan bahawa jenis etnik ini tiada hubungan dengan tahap perancangan kewangan pelanggan kewangan Islam berhubung dengan pelaksanaan moratorium.

Mengkaji Hubungan Antara Perancangan Kewangan Terhadap Pelanggan Kewangan Islam Mengikut Umur.

Jadual 3 juga menunjukkan hasil analisis perbezaan tahap perancangan kewangan responden terhadap pelaksanaan moratorium secara keseluruhan. Dapatan kajian menunjukkan hanya nilai *Chi Square* bagi item 2 sebesar 9.946, $p = 0.041$ yang bererti berada di bawah nilai 0.05. Ini menunjukkan responden yang memilih 'Betul' mengikut kategori umur mempunyai pengaruh terhadap tahap perancangan kewangan ke atas pelaksanaan moratorium yang membolehkan pelanggan kewangan yang diberhentikan kerja dapat

mengurangkan bebanan mereka. Bagi soalan 1, 3, 4 dan 5 menunjukkan nilai signifikan lebih tinggi dari 0.05 ($p > 0.05$) dan ia adalah tidak signifikan.

Mengkaji Hubungan Antara Perancangan Kewangan Terhadap Pelanggan Kewangan Islam Mengikut Tahap Pendidikan.

Hasil *crosstab* secara keseluruhan antara tahap pendidikan dengan perancangan kewangan pelanggan kewangan Islam terhadap pelaksanaan moratorium menunjukkan bahawa nilai *Chi Square* masing-masing bagi item 1 sebesar 29.170, $p = 0.015$, item 2 sebesar 6.462, $p = 0.264$, item 3 sebesar 11.407, $p = 0.044$, item 4 sebesar 5.385, $p = 0.371$ dan item 5 sebesar 2.211, $p = 0.819$. Terdapat 2 item yang mempengaruhi tahap pendidikan dengan perancangan kewangan pelanggan kewangan Islam memiliki nilai signifikan berada di bawah nilai 0.05 iaitu item 1 ($p = 0.015$) dan 3 ($p = 0.044$). Kajian ini di sokong oleh Trizah dan Abdullah (2014), Almenberg dan Save-Soderbergh (2011) didapati bahawa individu yang berpendidikan yang lebih tinggi adalah lebih berpengetahuan dalam literasi kewangan berbanding golongan yang berpendidikan rendah.

Mengkaji Hubungan Antara Perancangan Kewangan Terhadap Pelanggan Kewangan Islam Mengikut Tempat Tinggal.

Hasil *crosstab* secara keseluruhan antara tempat tinggal dengan perancangan kewangan pelanggan kewangan Islam terhadap pelaksanaan moratorium menunjukkan bahawa nilai *Chi Square* masing-masing bagi item 1 sebesar 9.831, $p = 0.132$, item 2 sebesar 1.118, $p = 0.572$, item 3 sebesar 0.136, $p = 0.934$, item 4 sebesar 4.590, $p = 0.101$ dan item 5 sebesar 0.196, $p = 0.907$. Tidak terdapat perbezaan yang signifikan antara tempat tinggal dengan item-item berikut. Ini menunjukkan bahawa tempat tinggal tidak mempengaruhi perancangan kewangan terhadap pelaksanaan moratorium.

Mengkaji Hubungan Antara Perancangan Kewangan Terhadap Pelanggan Kewangan Islam Mengikut Jenis Pekerjaan.

Hasil *crosstab* secara keseluruhan antara jenis pekerjaan dengan perancangan kewangan pelanggan kewangan Islam terhadap pelaksanaan moratorium menunjukkan bahawa nilai *Chi Square* masing-masing bagi item 1 sebesar 20.026, $p = 0.171$, item 2 sebesar 3.179, $p = 0.672$, item 3 sebesar 6.181, $p = 0.289$, item 4 sebesar 3.402, $p = 0.638$ dan item 5 sebesar 37.721, $p = 0.00$. Item 5 sahaja mempunyai nilai signifikan iaitu kategori pekerjaan mempengaruhi perancangan kewangan responden dari aspek kemampuan pengurusan kewangan walaupun pihak bank memberi penangguhan pembayaran.

Dapatan ini bercanggah dengan kajian diperolehi Mohd-Amim, Husniyah, dan Ab. Mumin (2015) bahawa tiada perbezaan dari segi perancangan kewangan berdasarkan kategori pekerjaan. Mereka beranggapan kategori pekerjaan tidak penting dalam menentukan sama ada perancangan kewangan kerap dilakukan ataupun tidak.

Mengkaji Antara Hubungan Perancangan Kewangan Terhadap Pelanggan Kewangan Islam Mengikut Status Kerja Ketika PKP.

Hasil *crosstab* secara keseluruhan antara status kerja ketika PKP dengan perancangan kewangan pelanggan kewangan Islam terhadap pelaksanaan moratorium menunjukkan bahawa nilai *Chi Square* masing-masing bagi item 1 sebesar 20.919, $p = 0.139$, item 2 sebesar 11.076, $p = 0.050$, item 3 sebesar 2.873, $p = 0.720$, item 4 sebesar 7.125, $p = 0.211$ dan item 5 sebesar 4.024, $p = 0.546$. Kesemua nilai p bagi item berikut adalah lebih dari nilai signifikan iaitu 0.05. Ini menunjukkan tahap perancangan kewangan pelanggan kewangan Islam tidak dipengaruhi oleh status kerja bagi responden ketika PKP.

Secara keseluruhan daripada Jadual 3 mendapati bahawa kebanyakan soalan-soalan yang ditanya itu tidak mempunyai hubungan yang kuat terhadap tahap perancangan kewangan pelanggan kewangan Islam. Namun jika dilihat juga melalui Jadual 3 mendapati bahawa setiap soalan yang ditanya itu menunjukkan bahawa majoriti responden mempunyai perancangan kewangan yang baik. Ini juga dapat dibuktikan dengan setiap soalan seperti item 1, 2, 3, 4, 5 majoriti responden menjawab dengan jawapan yang 'Betul'.

KESIMPULAN

Sememangnya penawaran moratorium merupakan satu usaha yang baik dan murni untuk rakyat Malaysia khususnya. Sudah pasti juga pelbagai implikasi sama ada positif ataupun negatif turut berlaku dalam pelaksanaan moratorium ini. Pelbagai tafsiran dan pemahaman juga turut berlaku dalam kalangan pelanggan institusi kewangan Islam berkaitan moratorium ini. Oleh yang demikian, kajian ini bermatlamat untuk mengenalpasti tahap literasi kewangan individu terhadap pelaksanaan moratorium. Kajian ini mendapati bahawa tahap literasi kewangan individu terhadap pelaksanaan moratorium begitu tinggi. Berdasarkan soalan-soalan yang dikemukakan, pelanggan kewangan Islam ini jelas akan soalan yang dikemukakan telah menunjukkan tahap literasi yang tinggi terutama berkaitan moratorium. Selain itu, perbandingan tahap perancangan kewangan individu hasil daripada pelaksanaan moratorium juga dapat dilihat melalui jadual yang dikemukakan. Pelbagai perancangan kewangan individu ketika moratorium dan juga dapat

dilihat hubungan antara soalan-soalan yang dikemukakan terhadap perancangan kewangan individu dengan pelaksanaan moratorium ini.

RUJUKAN

- Almenberg, J., & Säve-Söderbergh, J. (2011). Financial literacy and retirement planning in Sweden. *Journal of Pension Economics & Finance*, 10(4), 585-598.
- Bank Negara Malaysia. (2020). Kerajaan Malaysia melaksanakan moratorium selama 6 bulan. Diambil daripada: <https://www.bnm.gov.my/documents/20124/2294076/Soalan%20Lazim%20Pakej%20Penangguhan%20dan%20Pertukaran%2020200421.pdf>.
- Berita Harian. (2020). Moratorium memberi manfaat kepada 7.7 juta rakyat Malaysia. Diambil daripada: <https://www.bharian.com.my/berita/nasional/2020/07/715210/malaysia-satu-satunya-negara-laksana-moratorium-automatik-6-bulan>.
- Jabatan Perangkaan Malaysia. (2020). Populasi tenaga buruh di Malaysia: 15.32 juta. Diambil daripada: <https://www.dosm.gov.my/v1/index.php?r=column/pdfPrev&id=TIExQUpsMENJcERaV2tvblM5MjRwQT09>.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Latvian Insurers Association. (2018). Financial literacy. Diambil daripada: <http://www.laa.lv/klientiem/finansu-pratiba/>.
- Mohd-Amim, O., Husniyah, A. R., & Ab Mumin, A. G. (2015). Financial planning and financial well-being among Muslim civil servants. *Malaysian Consumer Journal*, 24, 96-112.
- Muhyiddin, M. Y. (2020). Lebih daripada 7.7 juta peminjam individu menerima manfaat moratorium. Diambil daripada: <https://www.bharian.com.my/berita/nasional/2020/07/716065/lebih-77-juta-peminjam-nikmati-moratorium-rm383-bilion>.
- Trizah, T. M., & Abdullah, I. A. (2014). Determinants of financial literacy levels among employees of Kenya ports authority in Kenya. *Research Journal of Finance and Accounting*, 5(16), 44-52.

Penafian

Pandangan yang dinyatakan dalam artikel ini adalah pandangan penulis. Jurnal Pengurusan dan Penyelidikan Fatwa tidak akan bertanggungjawab atas apa-apa kerugian, kerosakan atau lain-lain liabiliti yang disebabkan oleh / timbul daripada penggunaan kandungan artikel ini.